

11. Башкиров И.А., Коганов Д.Я. Французско-русский словарь по машиностроению. – М., 1974.
12. Глузман И.С., Боровикова Л.И. Французско-русский словарь по вычислительной технике. – М., 1987.
13. Мырцымов Л.Б., Вульфович Л.В. и др. Французско-русский металлургический словарь. – М., 1988.
14. Petit Larousse illustré. – Paris, 1991.
15. Гак В.Г., Ганшина К.А. Новый французско-русский словарь. – М., 2004.

### Summary

The subject matter is the manifestation of polysemy as a language universal in the scientific and technical terminology (in French). The research objective of the research is to determine the causes of polysemic scientific and technical terms and to analyze their functioning in metallurgy, machine engineering, information science and electrical engineering. Terminological meanings of common polysemic words are formed either in the process of narrowing or specialization of notion, or in the process of metaforization. In some terminologies the transition of meaning on the basis of metonymy and synecdoche are observed.

Н. В. Чумакова

## ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОРИ ТА МЕТАФОРИЧНИХ ВИРАЗІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ (НА МАТЕРІАЛІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ)

Метафора – важливий компонент науково-технічних текстів, який повною мірою відображає всю динаміку живого функціонування мови в науково-технічній сфері спілкування. Виникає реальна необхідність у вивченні цього важливого мовного явища і в наданні конкретних рекомендацій з перекладу метафоричних засобів. Подібні дослідження сприятимуть підвищенню якості науково-технічного перекладу, роль якого зростає у зв'язку з тим, що широкому колу фахівців і вчених різних країн необхідно знайомитися з новітніми досягненнями в галузі науки й техніки.

Проблема метафори не є новою. У свій час її розробляли М.Блек, Нікітін, Апресян, Р.Стернберг та інші. У сучасних працях з метафори можна виділити три основних погляди на її лінгвістичну природу: метафора як спосіб існування значення слова; метафора як явище синтаксичної семантики; метафора як спосіб передачі змісту в комунікативному акті. Однак досвід науково-технічного перекладу показує, що як загальні, так і термінологічні словники не містять еквівалентів, які потрібні для передавання метафоричних засобів українською мовою при перекладі науково-технічних текстів. У словниках зафіксовані перекладні еквіваленти, що відображають семантику метафоричних засобів у загальнонародному використанні, які часто передають лише основні денотативні значення слів і не допомагають перекладачеві у пошуках адекватного перекладного еквівалента.

Актуальність цього дослідження полягає у знаходженні міжмовних еквівалентів метафоричних засобів для передавання їх загальнонаукових значень у науково-технічних текстах. Порівняльне лінгвоперекладацьке дослідження особливостей метафоричних засобів і опис способів їх перекладу з англійської мови на українську набувають у наш час особливого значення у зв'язку з необхідністю всебічного вивчення мови науки й техніки на сучасному етапі науково-технічного прогресу.

Отже, ця стаття має на меті розглянути специфічні якісні особливості метафоричних засобів з боку тих семантичних і стилістичних змін, яким вони піддаються в текстах науково-технічної літератури; на основі порівняльного аналізу текстів мовою джерела (ДМ) і текстів мовою перекладу (ПМ) визначити основні лексико-стилістичні трансформації для передавання метафоричних засобів у науково-технічних текстах.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці В. Карабана, Т. Казакової, С. Тер-Минасової, Г. Мірама, Т. Стародубцевої, О. Александрової, М. Рогової, С. Гусєва, Р. Гіора, С. Пруса, С. Глюксберга та ін. У якості фактичного матеріалу для аналізу було використано сучасні видання, присвячені комп'ютерній проблематиці (2000–2004 pp): MSDN magazine (журнал для розробників), що видається компанією Microsoft, зміст веб-сайту компанії Microsoft, матеріали сайту ZDNet.com (новини комп'ютерних технологій), специфікація USB Wireless Specification англійською мовою та їх переклади українською мовою.

Термін “метафора” означає механізм мовлення, що полягає у вживанні слова, яке означає певний клас предметів, явищ та ін., для характеристики або найменування об'єкту, що входить до іншого класу об'єктів, аналогічно даному у будь-якому відношенні [1, с.38]. Зараз спостерігається тенденція до збереження метафоричної образності у перекладі, що певним чином пов'язано з послабленням жанрово-стилістичних норм в українській мові щодо вживання жаргонізмів та професіоналізмів. В англійських науково-технічних текстах метафоричні засоби вживаються доволі широко, адже вони сприяють передаванню і сприйняттю інформації в більш доступній формі, привертають увагу читача до поставленої проблеми, а також дозволяють авторів в більш зрозумілій формі обґрунтувати правомірність своїх поглядів, залучити читача до своїх міркувань [2, с.91].

Для адекватного передавання метафоричних засобів необхідно визначити їх інформаційний зміст та семантичну структуру. Якщо семантична основа метафори оригіналу передається точно, то результатом буде адекватний мовний образ на ПМ і його адекватний зміст, що здійснює номінативну функцію образу. Це можна проілюструвати тими випадками в перекладі, коли через неможливість збереження метафоричного образу використовується тільки смисловий його зміст з метою виконання хоча б номінативної функції: *output spy* – програма слідкування за вибором, *worm* – тире, “*rat’s net*” *program* – “таємнича” програма (створена без будь-яких дотримань стандартів програмування), *mortality* – поломка, *fog index* – індекс незрозумілості, *die hole* – філь’єра, *gap filling program* – фонові програми, що запускаються за відсутності програм з більш високим пріоритетом [3, с.89-126].

Розглядаючи проблему збереження образності метафоричного засобу, потрібно зазначити, що певна частина переносного вживання слів в англійській і українській мовах збігається за силою експресії. Наприклад, однакова кількість експресивної інформації спостерігається в загально-стилістичних метафорах оригіналу і перекладу, які є словниковими відповідниками. Сила експресії не залежить від виду лексичної трансформації, застосованої для збереження семантичної основи образного засобу. Тотожність семантичної основи і тим самим абсолютна тотожність номінативної функції метафор оригіналу й перекладу не завжди супроводжується адекватним передаванням експресивної функції. Невідповідність обсягу експресивної інформації на тотожній семантичній основі виникає через відмінності в мірі експресії в двох мовах переносних значень мовних еквівалентів [4, с.27]. У такому разі при видозміні однієї з інформацій можна говорити про послаблені або посилені мовні варіанти: у них лишаються тотожними номінативна, емоційно-оцінні й естетичні функції при зміні експресивної інформації образу. У перекладах спостерігається послаблення метафоричної образності і експресивної інформації як під час передавання індивідуально-стилістичних образів загальностилістичними, так і загальностилістичних – лексичними, як еквівалентами, так і варіантами на основі трансформацій [5, с.82]. Таким чином сила експресії знижується. Наприклад, у варіанті перекладу “*Savors of anticlimax*” [3, с.123] – “здається спадом” спостерігається зниження експресивної сили, втрата образності. При передаванні індивідуально-стилістичної метафори “*savor*” дієсловом з нейтральною оцінкою “здаватися” втрачається сема “запах” “смак” оригіналу. Ми пропонуємо такий варіант перекладу цього образу: “віддає занепадом”, де зберігається сема “запах”.

Виходячи з визначення естетичної інформації, необхідно виявити призначення досліджуваних мовних засобів при їх функціонуванні. Образні мовні засоби у складі твору взаємодіють один з одним і підпорядковані авторському задуму.

Основним щодо прийомів метафоричної групи є закон збереження метафори, що зумовлений значенням образності в структурі художнього твору. У зв’язку з національними особливостями стилістичних систем різних мов втрати окремих образів (і, разом з тим, ослаблення метафоричної образності) неминучі. Тому основним завданням перекладача є відтворення не самого прийому, а його функції, ефекту, спричиненого цим прийомом на ДМ. З цією метою використовується такий творчий спосіб перекладу як трансформація.

Проаналізувавши фактичний матеріал під час розгляду більшості прикладів, можна зробити висновок, і тим самим погодитись з В. Карабаном про те, що метафоричність в українській мові не є поширеним явищем, на відміну від англійської, де метафори можна зустріти досить часто [6, с.87]. Тому, на нашу думку, контекстуальний переклад є найбільш адекватним засобом передавання метафоричних засобів науково-технічних текстів. Не зважаючи на чіткість викладу україномовної науково-технічної літератури, врахування контексту та жанрово-стилістичних розбіжностей текстів на ДМ та ПМ (англомовних та україномовних) дозволить передати не лише зміст, а ще й “дух” оригіналу.

### Джерела та література

1. Гусев С.С. Наука и метафора. – Л., 1984.
2. Разинкина Н.М. Об экспрессивности синтаксиса английской научной прозы // Язык и стиль научной литературы. – М., 1977.
3. Wireless Universal Serial Bus Specification. – 2005.
4. Складчикова Н. В. Семантическое содержание метафоры и виды его компенсации при переводе // Номинация и контекст: Сб. научных трудов. – Кемерово, 1985.
5. Носенко Э.Л. О некоторых особенностях перевода эмоционально-окрашенной речи // Теория и практика перевода. – К., 1983.
6. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. – Вінниця, 2001. – Ч. 2.
7. Карабан В.І. Переклад з української мови на англійську. – Вінниця, 2003.

### Summary

The article deals with metaphor and metaphorical means translation peculiarities. Metaphor is an important component of scientific-technical texts, which reflects dynamics of lively language functioning in scientific-technical communicational sphere. Interlingual equivalents of metaphorical means are high on the agenda currently due to the necessity of comprehensive scientific-technical language study on the modern stage of scientific-technical progress. Thus on the basis of comparative analysis of SL and TL texts the research determines basic lexical-stylistic transformations of metaphorical means translation in scientific-technical texts.